

Dođru bilgi doğru kaynaktan alınır...

İSTANBUL'UN FETİH GÜNLÜĞÜ

ÇAMLICA BASIM YAYIN / 54

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Ömer Faruk Yılmaz

EDİTÖR

Kemal Erkan

HAZIRLAYANLAR

Prof. Dr. Fahameddin Başar - Doç. Dr. Mahmut Ak

GRAFİK / TASARIM

Eyyüp Çakırgöz

KAPAK TASARIM

Sedat Yazılıtaş

1. BASKI: 2003, İstanbul

2. BASKI Haziran 2010, İstanbul

ISBN

978-9944-905-96-1

BASKI ve CİLT

Fazilet Neşriyat

Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad.

No:52 Güneşli - Bağcılar / İstanbul

Tel: 0212 657 88 00 (pbx)

ÇAMLICA BASIM YAYIN

İncili Çavuş Sk. No:27/1 Sultanahmet/ İstanbul

Tel/Faks: 0212 512 41 01

www.camlicabasim.com

bilgi@camlicabasim.com

T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 15702

© Bu eserin bütün yayın hakları Çamlıca Basım Yayın ve Ticaret Anonim Şirketi'ne aittir. İzinsiz yayımlanamaz.
Kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İstanbul'un Fetih Günlüğü

Mahmut AK - Fahameddin BAŞAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ.....	9
KRONOLOJİ	15
Fatih'in Şehzadelik Dönemi	15
Fatih'in İlk Hükümdarlığı	17
Fatih'in İkinci Hükümdarlığı.....	25
İstanbul Kuşatması Hazırlıkları.....	46
İstanbul Kuşatması.....	82
Son Hücüm ve İstanbul'un Fethi	97
FETHİN SONUCU: TÜRK ŞEHRİ İSTANBUL	97

EKLER

Ek 1: Fetih Dönemi Hicrî-Miladî Tarih Çevirme Klavuzu.....	103
Ek 2: Fetih Döneminde Fatih'in Çağdaşı Olan Hükümdarlar.	107
Ek 3: Sultan Mehmed'in Kuşatma Hazırlıkları Sırasında Edirne'de Toplanan Divanda Hitabı.....	110
Ek 4: Son Hucumdan Önce Sultan Mehmed'in Kumandanlara Hitabı (27 Mayıs 1453)	129
Ek 5: Son Hucumdan Önce İmparator XI. Konstantinos Palailogos'un Halka ve Müdafilere Hitabı (28 Mayıs 1453)	141
Ek 6: Yahya Kemal'in Fetih Gününü Tasvir Eden Şiiri: "İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar"	145

Ek 7: Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'un Fethinden Sonra Galatalılara Verdiği Ahidname	146
Ek 8: Fetihten Sonra Gönderilen Fetihnâmelere Bir Örnek: Fatih Sultan Mehmed Tarafından Memlûklı Sultanı Aynal'a Gönderilen Fetihname	150
BİBLİYOGRAFYA	154
DİZİN	161
RESİMLERLE İSTANBUL'UN FETHİ	169

ÖNSÖZ

İstanbul coğrafi konumu ve tarihî gelişimi ile dünya siyasetindeki önemini, değişen güç merkezleri ve gelişen teknolojik imkânlarla rağmen bugün de sürdürmektedir. İstanbul'un fethi ile ilgili elimizdeki kaynaklar, dünya tarihindeki çeşitli milletlerden birçok hükümdarın rüyasını süsleyen 54 günlük yoğun bir kuşatma sonucunda ulaşılan bu büyük zaferi günü gününe takip etme imkânı vermektedir.

İstanbul'un fethi, bunu hazırlayan birçok olaydan bağımsız ve birdenbire gelişen bir siyasî ve askerî hareket olarak değerlendirilmemelidir. Her şeyden önce, özellikle Yıldırım Bayezid'in ısrarlı ve plânlı bir siyasetle İstanbul'un fethine öncelik vermesi sonucunda kazanılan tecrübeler yanında, Musa Çelebi'nin ve II. Murad'ın bu yöndeki çabaları bu büyük fethin hazırlık çalışmaları olarak görülebilir. Babası tarafından devlet yönetiminde başarılı olması için küçük yaştan itibaren tecrübeli devlet ve ilim adamlarının gözetiminde ciddi ve özel bir eğitim almasına dikkat edilen Fatih Sultan Mehmed, daha ilk hükümdarlığında büyük projelerin takipçisi ve uygulayıcısı olacağını göstermiştir. Ancak, başta Veziriazam Çandarlı Halil Paşa olmak üzere ihtiyatlı ve temkinli idareciler tarafından zamansız görülen bu ciddi niyet ve düşünceleri sebebiyle ilk hükümdarlığından sonra tekrar Manisa valiliğine gitmek zorunda kalan Sultan Mehmed, bu dönemini de İstanbul'un fethinin ve genelde devlet yöneticiliğinin fikrî hazırlıkları ile geçirerek değerlendirmiştir.

II. Murad'ın ölümü üzerine müstakil padişah olarak idareyi ele alan Sultan Mehmed, bundan sonraki bütün siyasetini İstanbul'un fethini gerçekleştirmek üzere kurmuş ve girişilecek kuşatma için muhtemel engelleri ortaya çıkmadan etkisiz hale getirmiştir. Devrin tüm imkânlarını kullanarak ve padişahın siyasî ve askerî tarih alanında bizzat yeni buluşlar yaparak karadan ve denizden tam bir çember içerisine almak suretiyle sürdürdüğü İstanbul kuşatması, Türk kuvvetlerinin başarısıyla sonuçlanmıştır. Bu fetih, İstanbul için bir tahrip olmayıp, tarihine yakışacak,

hatta onu yüzyıllarca dünya siyasetinin merkezi yapacak çok yönlü şehirleşme faaliyetlerinin de başlangıcı olmuştur.

Bu çalışmada İstanbul'un fethi bağlamında gelişen olaylar Osmanlı, Bizans ve Batılı tarihçilerin verdiği bilgiler ışığında kronolojik olarak sıralanmış; farklı görüşlerle çeşitli ayrıntılar notlarda ele alınmış; dönüm noktaları olan, Edirne'deki kuşatmayı başlatma kararının verildiği Divan ile kuşatma sürerken muhalif grubun da tesiriyle neredeyse kuşatmanın kaldırılmasının söz konusu olduğu bir sırada kuşatmaya devam kararının alındığı Divan'da Fatih Sultan Mehmed'in yaptığı etkili konuşmalarla Bizans İmparatoru XI. Konstantinos Palaiologos'un son hücumdan önce kuşatma altında bunalan İstanbul'da aynı şekilde gerçekleştirdiği hissî ve tarihî konuşma ek olarak sunulmuştur.

Fetih ve İstanbul üzerinde sürdürdüğümüz çalışmalar ve bunların sonuçlarının, *İstanbul'un Fetih Günlüğü* adıyla Fethin 550. Yıldönümünde (2003) yayınlanmasına vesile olan Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları yanında, gözden geçirilmiş bu yeni çalışmanın okuyuculara ulaştırılmasını sağlayan Çamlıca Basım Yayın Kitapları yayın editörü Ömer Faruk Yılmaz ve yayınevinin diğer çalışanlarına, özellikle Soner Demirsoy ve Kemal Erkan'a teşekkürü bir borç biliriz.

Mahmut AK - Fahameddin BAŞAR

GİRİŞ

Roma İmparatoru I. Konstantinos tarafından 11 Mayıs 330'da İmparatorluğun yeni başkenti olarak ilan edilen ve o günden itibaren de büyük bir gelişme gösteren İstanbul pek çok yönden bir cazibe merkezi olmuştur. Öncelikle, iki deniz ve iki karayı birbirine bağlayan ve kendi adıyla anılan boğaz üzerinde kurulmuş olan İstanbul'un bu coğrafi konumu şehre tabii güzellik yanında özel bir stratejik önem de kazandırmıştır. İstanbul aynı zamanda, Karadeniz üzerinden, özellikle Tuna havzasından güneye taşınan her türlü emtia dolayısıyla bir ticaret merkezi olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle (395), Ortodoks mezhebini benimsemiş olan Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul, bütün Hıristiyanlar yanında özellikle Ortodokslar için önemli bir dinî merkez haline gelmiştir.

İstanbul şehir olarak gelişmesini sürdürürken güvenlik ve savunma ihtiyacı ön plâna çıktığı için devrin şartlarına uygun olarak İmparator II. Theodosios (408-450) tarafından surlarla çevrilmişti (413-447). Kara, Haliç ve Marmara surları olmak üzere üç kısımdan meydana gelmiş olan İstanbul surları Ortaçağın en güçlü savunma hattı idi.

İstanbul şehri bu çok yönlü ve önemli konumu itibariyle tarih boyunca dünya siyasetinin de önemli merkezlerinden birisi olarak varlığını sürdürmüştü ve bu özelliği ile dünya siyasetinde söz sahibi olmak isteyen çeşitli milletlerden birçok hükümdar için vazgeçilmez bir arzu haline dönüşmüştür. Nitekim Batı Hun Devleti hükümdarı Attilâ (434-453) ordusuyla Çekmece'ye kadar gelmiştir (447). Daha sonra Avarlar da Sasanîlerle işbirliği içerisinde İstanbul önlerine gelmişler (616, 629), ancak başarılı olamamışlardır.

İstanbul'u ele geçirmek isteyen Bulgarların Tervel Han (702-718), Krum Han (803-814), Omurtag (814-831) ve Malamir Han (831-836) zamanındaki teşebbüsleri ile Rusların müteaddit kuşatmaları (864,

904, 936) ve Macarların benzer faaliyetleri (959) aynı şekilde başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

İstanbul, Hıristiyanlar için nasıl önemli bir dinî merkez ise, Müslümanlar için de Hz. Peygamberin İstanbul'un alınması gerektiği ve bir gün mutlaka alınacağına dair teşvik edici söz ve müjdeleri ile fethi için yarışılan dinî bir gaye halini almıştır. Nitekim Suriye, Filistin ve Mısır'ın fethinden sonra Müslümanlar için önemli ilerleme merkezlerinden birisi de İstanbul olmuştur.

Hz. Osman (644-656) zamanında Abdullah b. Ebî Serh kumandasındaki Müslüman birlikleri deniz üzerinden İstanbul'a karşı ilk seferini gerçekleştirmişlerdir (655). Müslümanların ilk kara kuşatması ise Emevi Halifesi Hz. Muaviye (661-680) devrinde yapılmıştır (668-669). Fadala b. Ubeyd el-Ensarî kumandasındaki ve daha sonra Halifenin oğlu Yezid tarafından desteklenmiş olan bu Müslüman ordusunda Hicretten sonra Hz. Muhammed'i evinde misafir eden Ebu Eyyub el-Ensarî de yer almış ve ilerleyen yaşı ve artan hastalığı dolayısıyla surlar önünde vefat ederek kendi adını alacak olan Eyüp civarında defnedilmiştir. Yine Halife Muaviye zamanında başlayan ve yedi yıl süren kuşatmadan da (673-680), ağır kayıplar verilmesine rağmen beklenen sonuç alınamamıştır.

Emeviler tarafından teşebbüs edilen üçüncü kuşatmanın ilk hazırlıkları Halife I. Velid (705-715) zamanında yapılmış (714), kardeşi Süleyman (715-717) devrinde Mesleme b. Abdülmelik kara ve deniz kuvvetleri ile İstanbul istikametinde harekete geçmiş (715); donanmanın Haliç zincirine yaklaşması ve kara birliklerinin Rumeli yakasına geçerek şehri tazyikine rağmen istenilen başarı elde edilememişse de Halifenin ısrarı ve kesin emri dolayısıyla kuşatma sürdürülmüş, nihayet yeni halife Ömer b. Abdülaziz'in (717-720) direktifiyle dönüş kararı alınmıştır.

Abbasiler de el-Mehdî (775-785) zamanında Halifenin oğlu Harun kumandasındaki birliklerle Üsküdar'a kadar gelmişlerdir (781).

Türklerin Müslümanlığı kabulü ile yeni bir atılım içerisine giren İslâm ordularının ilerleyişleri İstanbul yönünde olmuştur. Nitekim Türkiye Selçukluları zamanında İstanbul için önemli bir baskı merkezi olan İznik'e kadar ilerleyen Türkler nüfuzlarını Üsküdar'a kadar hissettirmişlerdir (1075). Bu dönemde İzmir'de bir beylik kurmuş olan Çaka Bey de İstanbul'u denizden tazyik etmiştir. Hatta Çaka Bey'in anlaştığı Peçenekler Edirne'ye kadar gelerek Bizans'ı karadan da sıkıştırmışlardır (1091).

İstanbul'daki dinî ihtilâflar ve Türklerin Anadolu'daki bu hızlı ilerleyişleri Bizans'ı siyasî ve askerî yönden hayli zayıflatmıştır. Şehri koruyabilmek için dış yardıma ihtiyaç duyan Bizans imparatorları Avrupa devletlerinden yardım istemek zorunda kalmışlar, bu yardım talebine Hıristiyanlar çeşitli zamanlarda muhtelif Haçlı seferleriyle cevap vermişlerdir. Bunlardan 1204 yılında düzenlenen IV. Haçlı Seferi, yardıma muhtaç olan Bizans için yeni bir felâketin başlangıcı olmuştur. Nitekim Haçlıların İstanbul'u ele geçirip idareye el koyması üzerine Bizanslılar, hâkimiyeti yeniden kurabilecekleri 1261 yılına kadar yönetimlerini İznik'e taşımak zorunda kalmışlardır.

Çeşitli milletlerden pek çok hükümdar ve kumandanın bir rüyası haline gelen İstanbul, kurulduğu ilk anlardan itibaren Osmanlı idarecileri için de mutlak ve tek hedef olmuştur. Nitekim daha Osman ve Orhan Gazi zamanlarında Osmanlıların ilerleyişi Karadeniz'e çıkmak üzere Bolu ve Kastamonu, Marmara Denizi'ne ulaşmak amacıyla İzmit Körfezi ile İznik ve Bursa istikametleri, Ege Denizi'ne açılmak için de Karesi topraklarına hâkim olma yönünde olmuştur. Ancak, bunların hepsinin ortak hedefi hiç şüphesiz İstanbul idi. Ayrıca Osmanlı birliklerinin Rumeli'ye geçtikten sonra Balkanlar ve Doğu Avrupa'ya hâkim olma mücadelesi vermeleri yanında bir kısmı da Edirne üzerinden yine İstanbul yönünde ilerlemiştir. İşte bu şekilde iki taraftan kısıkaç altına alınan İstanbul'un mutlak surette ele geçirilmesi için ortaya çıkan fırsatlar zamanında değerlendirilmiştir.

İstanbul üzerindeki ilk Osmanlı baskısı, Bizans imparatorlarını belirlenen vergiyi ödemek ve bazı askerî taahhütlerde bulunmak şartlarını içeren barış antlaşmalarını imzalamaya zorlamak ve Bizans tahtına oturacak olan adayın seçiminde etkili olmak şeklinde nüfuz mücadelesi olarak kendini göstermiştir.

Osmanlılar, İstanbul'a karşı askerî bir harekât olarak ilk defa 1359 yılında faaliyete geçmişlerdir. Anlaşmayla sonuçlanan bu teşebbüsten sonra ciddi manada ilk kuşatma, Osmanlı Devleti'ni vasallerinden kurtarıp merkezi ve büyük bir devlet haline getirmek düşüncesinde olan Yıldırım Bayezid (1389-1402) tarafından gerçekleştirilmiştir (1391). Gerçekte, I. Bayezid'in hükümdarlığının sonuna kadar devam edecek olan bu kuşatma, başka siyasî ve askerî faaliyetler dolayısıyla zaman zaman hafifletilmiş ve belirli aralıklarla (1395, 1397, 1400) yoğunlaştırılmıştır. Bu kuşatmalar sırasında Bizanslılar önemli tavizler vermek zorunda kalmışlar, hatta şehirde bir Türk mahallesinin kurulmasını ve Timur'la girişi-